

Aurora Sánchez,
kakaodlare, Peru.

Workshop: Vem betalar priset för chokladen?

Utmaningar i kakaosektorn och hur Fairtrade jobbar för att möta dem

Om workshopen

Namn på materialet:

Vem betalar priset för chokladen?

Centrala teman:

Mänskliga rättigheter, barnarbete, kakaoproduktion, Fairtrade, konsumentmakt och hållbar handel

Tidsomfattning:

Ca 2 timmar i sin helhet, exklusive eventuell rast.

Observera att du både kan genomföra materialet i sin helhet, eller välja de filmer och/eller övningar som passar din grupp och era förutsättningar.

Förkunskapskrav:

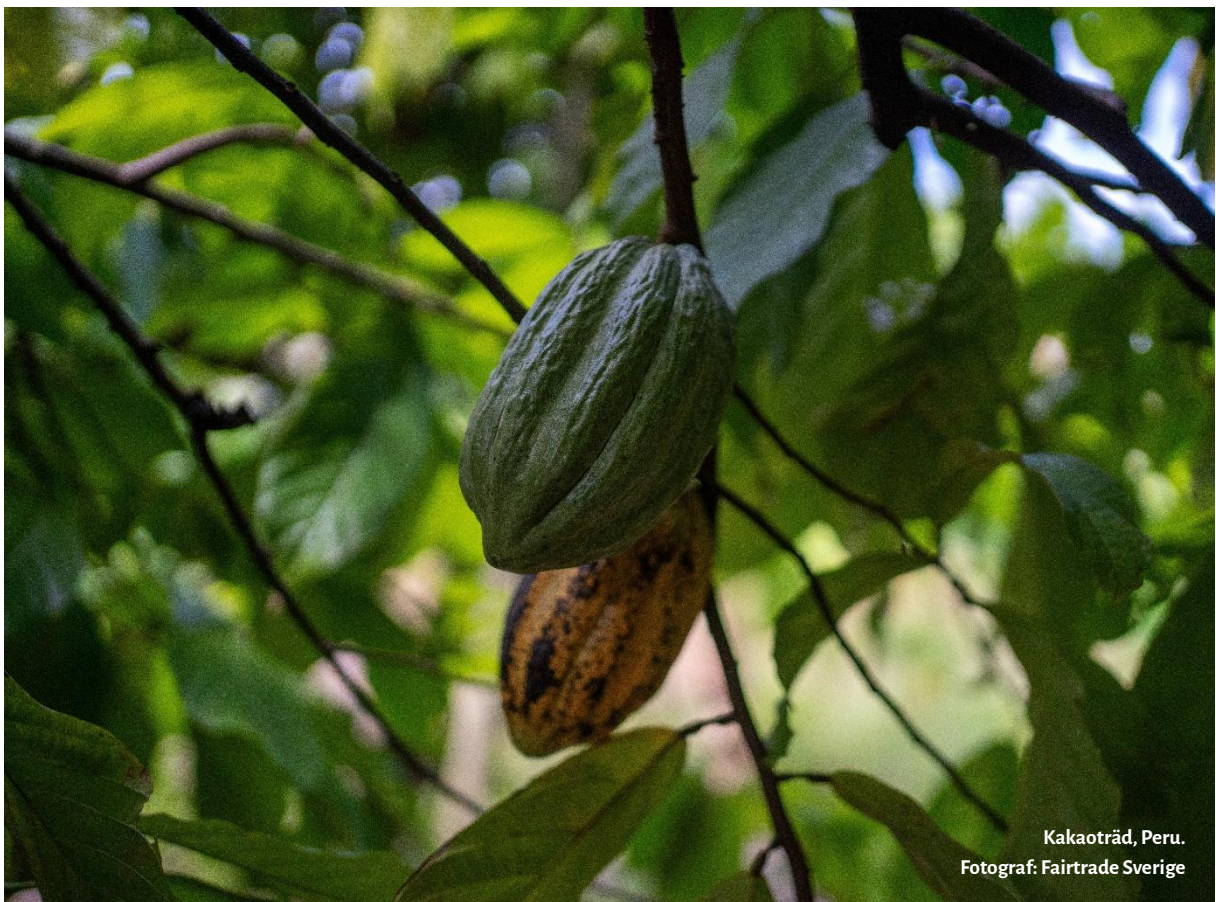
Inga.

Tekniska förutsättningar:

Internetuppkoppling och gärna en större skärm för att kunna visa film om ni ses fysiskt.

Förberedelser:

Den som håller i diskussionen bör ha en god förståelse för diskussionsunderlagets utformning, samt ha sett till att det finns en god internetuppkoppling. Den behövs för att kunna visa filmer om ni ses fysiskt och/eller för att kunna leda diskussionen om den sker digitalt.

Kakaoträd, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

Introduktion: Hur ser förutsättningarna ut i kakaosektorn?

Kakao är växten bakom din choklad – en av världens mest populära godsaker. Men bakom den högt värderade produkten finns en verklighet som sällan syns: ett tungt och tidskrävande arbete utan skälig ersättning. Frukterna skördas och öppnas för hand, ofta med machete. Inuti finns de blöta kakaobönorna som sedan fermenteras i upp till sju dagar och torkas noggrant innan de rengörs, packas och transporteras vidare i värdekedjan. Trots denna omfattande arbetsinsats lever många kakaoodlare i fattigdom, samtidigt som chokladindustrin omsätter miljardbelopp.

Majoriteten av kakaon som odlas i världen kommer från två länder i Västafrika: Elfenbenskusten och Ghana. I dessa länder är barnarbete ett utbrett problem. Cirka 1,6 miljoner barn i åldrarna 5–17 år uppskattas arbeta på kakaoplantager, ofta på sina familjers odlingar. Det motsvarar lika många barn som ingår i hela den åldersgruppen i Sverige. Detta trots att barnkonventionen säger att barn ska skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot arbete som är skadligt eller som hindrar barnets skolgång. Utbildning är en mänsklig rättighet och ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla. Barn har dessutom rätt till lek, vila och fritid.

Barnarbete är dock inte ett isolerat problem, utan en del av en större helhet. Utbredd fattigdom, avskogning, brist på jämställdhet, barnarbete och tvångsarbete är allvarliga utmaningar som hotar hela kakaosektorn och dess framtid. Fattigdomen i sig gör det dessutom betydligt svårare att möta de övriga utmaningarna. När odlarfamiljer inte får tillräckligt betalt för sitt arbete och när barn och unga saknar tillgång till utbildning, blir det svårt att bryta mönstret. Därmed försvåras också arbetet med att motverka barnarbete och ojämlikhet samt att utveckla mer hållbara produktionsmetoder.

Hur arbetar Fairtrade för att stötta kakaoodlare?

Kakao har vuxit till att bli en av de mest välkända Fairtrade-märkta produkterna sedan den för första gången blev certifierad 1994. Fairtrade verkar aktivt för att stärka den långsiktiga hållbarheten för såväl kakaosektorn i sig som de människor som livnär sig på att odla den.

Fairtrades minimipris och premie är exempel på verktyg som stärker odlarnas ekonomi. Minimipriset fungerar som ett skyddsnät när världsmarknadspriserna sjunker, medan Fairtrade-premien är en extra summa pengar som genereras vid försäljning av råvaran. Odlarna beslutar gemensamt hur premien ska investeras, via en demokratisk premiekommitté. Premien kan till exempel användas för att ersätta gamla kakaotråd eller finansiera projekt som stärker barns utbildningsmöjligheter, exempelvis genom att bygga skolor.

Utöver detta får odlare som bedriver ekologisk odling en extra betalning, den så kallade ekologiska prisdifferentialen. Den syftar till att underlätta omställningen till ekologisk produktion och samtidigt ytterligare stärka odlarens ekonomi. Men Fairtrades arbete stannar inte där. Fairtrade arbetar också för att odlare ska kunna nå en levnadsinkomst, det vill säga en inkomst som gör det möjligt att leva ett värdigt liv och tillgodose familjens grundläggande behov. Det handlar bland annat om näringsriktig mat, rent vatten, bostad, sjukvård och utbildning för barnen.

Fairtrades kriterier innefattar krav på att kooperativen ska agera för att förebygga, övervaka och åtgärda fall där barnarbete förekommer. För att säkerställa att detta efterlevs i praktiken inspekteras kakaoodlingarna av det oberoende kontrollorganet Flocert. Om barnarbete trots allt upptäcks får kooperativet möjlighet att åtgärda problemen inom en given tidsperiod, med stöd av Fairtrade. Därtill har Fairtrade ett program för förebyggande och åtgärder mot barnarbete och tvångsarbete med en startbudget på 450 000 euro för att stötta kakaokooperativ i Västafrika att genomföra förebyggande insatser mot barnarbete, bland annat genom investeringar i skolor, skoltransporter och skolmaterial som gör det lättare för barn att gå i skolan.

En workshop i fem delar

Nedan får du en snabb överblick över workshopens fem delar. Du kan antingen genomföra alla delar vid ett och samma tillfälle eller välja ut de moment som bäst passar ditt sammanhang.

I denna workshop kommer vi att gå från att förstå utmaningarna i kakaosektorn till att utforska deras orsaker och diskutera vem som bär ansvar för dagens situation – och hur vi själva kan vara en del av förändringen. Vi inleder med en introduktion till Fairtrade, följt av en presentation om rådande villkor i kakaosektorn och förekomsten av barnarbete. Därefter får deltagarna arbeta i grupp för att diskutera ansvarsfördelning och möjliga vägar framåt.

1. Film: Det här är Fairtrade? (5 minuter)
2. Introduktion: Utmaningar i kakaosektorn och hur Fairtrade verkar för att möta dessa (20 min)
3. Grupparbete och diskussion: Barnarbete inom kakaosektorn (35 min)
4. Diskussionsövning: Vem bär ansvaret för barnarbete i kakaosektorn? (45 min)
5. Slutlig diskussion: Från insikt till handling (15 min)

På nästa sida hittar du utförliga instruktioner för hur de olika delarna kan genomföras.

Tips: Med fördel kan en paus om 15 minuter planeras in mellan delmoment 3 och 4 om ni genomför materialet i sin helhet.

Enrique Hernandez Vazquez
skördar kakaofrukter, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

Instruktioner för workshoppens olika delar

1. Film: Det här är Fairtrade? (5 minuter)

Visa filmen "Det här är Fairtrade" för deltagarna. Det ger deltagarna en bra grundförståelse för vad Fairtrade är och hur det fungerar i praktiken. De som redan har en god kännedom får lite repetition och en enklare väg in i samtalet.

Diskutera gärna filmen för att aktivera gruppen. Förslag på frågor:

- Vad innebär Fairtrade-märkningen?
- Vilka utmaningar försöker Fairtrade möta?
- Hur möter de dessa utmaningar?
- Var ni medvetna om dessa utmaningar inom den globala handeln?

Vi har nu tillsammans ökat vår förståelse för hur Fairtrade arbetar – men vilken verklighet är det de försöker förändra?

2. Introduktion: Utmaningar i kakaosektorn och hur Fairtrade arbetar för att möta dem (20 min)

Workshopledaren inleder med en kort introduktion till aktuella utmaningar i kakaosektorn och hur Fairtrade arbetar för att möta dem. Introduktionen tidigare i materialet kan användas som underlag och ger deltagarna den grundförståelse de behöver inför workshopens övriga moment.

Efter introduktionen diskuteras följande frågor i helgrupp:

- Kände deltagarna tidigare till att kakaosektorn var så präglad av barnarbete?
- Hur hänger fattigdom och barnarbete ihop?
- Vad innebär det för odlarna att vi väljer Fairtrade-märkt vid köp av kakao och choklad?

Nu när vi har en gemensam bild av utmaningarna i kakaosektorn ska ni få fördjupa er i några av de bakomliggande orsakerna till att barnarbete förekommer.

3. Grupparbete och diskussion: Barnarbete inom kakaosektorn (35 min)

I denna del ligger fokus på att fördjupa förståelsen för barnarbete i kakaosektorn och de bakomliggande orsakerna till problemet.

Dela in deltagarna i tre grupper (A, B respektive C). Varje grupp tilldelas ett område att fördjupa sina kunskaper inom. Nedan finns länkar som kan delas med respektive grupp som stöd i arbetet.

Ge deltagarna 20 minuter att lära sig mer om sitt tilldelade område och sammanfatta sina viktigaste insikter. Låt dem därefter dela sin nya kunskap med varandra i helgrupp och diskutera följande frågor i cirka 15 minuter.

Grupp A tar reda på mer om fattigdom och dess koppling till barnarbete – till exempel vilka ekonomiska villkor kakaodlare lever under och hur det påverkar risken för barnarbete.

Länk: www.fairtrade.net/se-sv/om-fairtrade/vara-viktigaste-fragor/barnarbete.html

Länk: www.fairtrade.net/se-sv/aktuellt/barnarbete-minskar-men-kampen-ar-langt-ifran-over.html

Grupp B fördjupar sina kunskaper om hur Fairtrade arbetar mot barnarbete – till exempel vilka krav som ställs och vilka insatser som görs för att förebygga och åtgärda problemet.

Länk: www.fairtrade.net/se-sv/om-fairtrade/vara-viktigaste-fragor/barnarbete.html

Länk: www.fairtrade.net/se-sv/produkter/produkter/kakao.html

Grupp C får undersöka hur Fairtrade verkar för att stärka barns skolgång – till exempel vilka insatser som görs för att öka tillgången till utbildning och hur det arbetet i sin tur minskar risken för att barn ska tvingas arbeta.

Länk: www.fairtrade.net/en/get-involved/news/child-labour-can-be-tackled-one-step-at-a-time.html

Frågor som kan diskuteras i helgrupp efter presentationerna:

- Vad tror ni blir den största skillnaden när man inte enbart förbjuder barnarbete, utan också arbetar med grundorsakerna, som att minska fattigdom?
- På vilka sätt kan certifieringar som Fairtrade bidra till att motverka barnarbete?

Vi har nu tittat på orsaker och möjliga lösningar – men frågan är: vem bär egentligen ansvaret för den förändring som behöver ske?

4. Diskussionsövning: Vem bär ansvaret för barnarbete i kakaosektorn? (45 min)

I denna del skiftar fokus till ansvar och olika perspektiv i värdekedjan. Syftet är att synliggöra komplexiteten i frågan, snarare än att hitta ett enkelt svar.

Dela in deltagarna i tre grupper (A, B och C). Varje grupp representerar en viktig del av kakaons värdekedja: kakaodlare, chokladföretag eller konsumenter i Sverige.

Samtliga grupper får sedan 15 minuter att förbereda sig inför debatten. Utifrån vad de lärt sig i de föregående övningarna ska de argumentera utifrån sin tilldelade roll och fundera över vem som bär ansvaret för att motverka barnarbete i kakaosektorn.

Med fördel har de då:

- formulerat argument för varför de andra två aktörerna bär ansvaret
- förutsett motargument riktade mot den egna aktören
- förberett hur de kan bemöta dessa

När förberedelserna är klara genomförs en debatt i cirka 20 minuter där grupperna diskuterar vem som bär huvudansvaret för att motverka barnarbete i kakaosektorn. Inled med korta anföranden från varje grupp och låt därefter en öppen debatt följa.

Viktigt: Deltagarna ska argumentera utifrån sin tilldelade roll – inte sina egna åsikter.

Till stöd finns nedan en beskrivning av varje aktörs roll och perspektiv.

A. Konsument

Utgångspunkt: Ni vill inte bidra till barnarbete, men har begränsad budget och många val att ta ställning till i vardagen.

Gruppens position: Det är inte rimligt att lägga huvudansvaret på oss konsumenter.

Tips på argument:

- Vi får inte tillräckligt tydlig information för att kunna göra medvetna val
- Det är svårt att avgöra vad som faktiskt är hållbart producerat
- Hållbara alternativ är ofta dyrare – alla har inte råd att välja dem
- Det är företagen som sätter villkoren i leverantörsledet
- Systemförändring kan inte drivas av enskilda konsumenter

B. Kakaodlare

Utgångspunkt: Ni vill inte använda barnarbete, men får för lågt betalt för er kakao för att kunna anställa vuxen arbetskraft.

Gruppens position: Grundproblemet är fattigdom och låga priser – ansvaret ligger högre upp i värdekedjan.

Tips på argument:

- Barnarbete är ofta en konsekvens av ekonomisk överlevnad
- Vi får inte tillräckligt betalt för att kunna driva en hållbar produktion
- Låga världsmarknadspriser gör det svårt att anställa vuxna arbetare
- Efterfrågan på billig choklad pressar priserna på kakao
- Vi saknar makt att förändra villkoren själva

C. Chokladföretag

Utgångspunkt: Ni verkar i en konkurrensutsatt marknad där pris, efterfrågan och lönsamhet är avgörande.

Gruppens position: Problemet är komplext och kan inte lösas av en enskild aktör.

Tips på argument:

- Vi kan påverka utvecklingen, men vi kan inte ensamma lösa fattigdom och barnarbete
- Leverantörskedjorna är långa och svåra att kontrollera fullt ut
- Konsumenter efterfrågar ofta låga priser
- Vi behöver konkurrera med andra företag som inte alltid ställer samma krav
- Lagstiftning och politiska beslut behövs för att skapa lika villkor

Avsluta övningen genom att diskutera följande frågor:

- Vilken aktör hade starkast argument för sin position?
- Var det svårare för någon grupp att argumentera för sin position?
- Givet de komplexa utmaningarna i kakaosektorn, är det verkligen möjligt att lägga hela ansvaret på en enda aktör?
- Finns det andra aktörer som ni anser bär ett ansvar?
- Vilka styrkor respektive begränsningar finns i certifieringar som Fairtrade för att motverka barnarbete?
- Hur kan vi som konsumenter bidra till en mer hållbar kakaosektor?

Barnarbete är ett komplext problem utan enkla lösningar. Även om ansvaret delas av många aktörer kan vi alla bidra till förändring. Det ska vi nu diskutera i workshoppens avslutande del.

Kakaofrukter, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

5. Slutlig diskussion: Från insikt till handling (15 min)

Avsluta workshopen med en gemensam reflektion som knyter ihop dagens innehåll – från förståelse av problemen i kakaosektorn till ansvarsfördelning och vad vi själva kan göra framåt. Dela gärna upp diskussionen i tre steg:

Steg 1: Insikter

Vad tar vi med oss från dagens workshop?

- Vad har överraskat er mest?
- Vad upplevde ni som mest komplext eller svårt att ta ställning till?
- Har er bild av kakaosektorn eller Fairtrades roll förändrats? Hur?

Steg 2: Ansvar

Knyt an till den tidigare övningen om ansvar i värdekedjan.

- Har er syn på vem som bär ansvar förändrats under workshopen?
- Är det rimligt att lägga ett större ansvar på någon enskild aktör? Varför/varför inte?
- Vilket ansvar är det rimligt att förvänta sig av:
 - konsumenter?
 - företag?
 - certifieringar som Fairtrade?

Steg 3: Handling

Avsluta med att rikta fokus mot deltagarnas egen roll och möjliga nästa steg.

- Har workshopen påverkat hur du ser på dina val som konsument? På vilket sätt?
- Vilka faktorer tror du styr konsumenters val – och hur påverkar det möjligheten att välja produkter som är producerade under schyssta villkor?
- Vad skulle behöva förändras för att det ska bli enklare att göra medvetna val som konsument? Finns det något du själv kan börja med redan denna vecka?

Avslutande reflektion:

Påminn deltagarna om att barnarbete inte uppstår i ett vakuum, utan är nära kopplat till fattigdom och andra strukturella utmaningar. Ställ gärna en sista gemensam fråga: Om barnarbete är ett symptom – vilket problem är det då som egentligen behöver lösas?

Syftet med frågan är inte att hitta ett korrekt svar, utan att uppmuntra till fortsatt reflektion och en känsla av att förändring är möjlig – både genom individuella val och gemensamma insatser.

